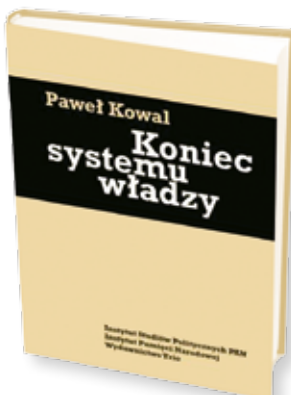

Generał i towarzysze

„Finlandyzacja w kontekście Polski nie jest niczym strasznym, a Solidarność na pewno ułożyłaby się z ZSRR, bo z kim miałyby się ułożyć”. Takie słowa miał latem 1988 roku wypowiedzieć do Mięczysława Rakowskiego zastępcą kierownika Wydziału Zagranicznego KC KPZR Gieorgij Szachnazarow, a ten powtórzył je Wiesławowi Górnickiemu – jednemu z najbliższych doradców gen. Wojciecha Jaruzelskiego. Do nieznanych dotąd historykom notatek Górnickiego dotarł, pisząc swoją książkę o ekipie Jaruzelskiego, Paweł Kowal, który tym samym dostarczył kolejny dowód na to, że na co najmniej pół roku przed rozpoczęciem obrad „okrągłego stołu” Moskwa była gotowa pozostawić „dowolność w układaniu relacji wewnętrznych nad Wisłą – czyli może zwinąć parasol ochronny nad PZPR”. Powinno to dać do myślenia wszystkim tym, którzy wciąż wierzą, że przemiany 1989 roku w Polsce wynikały głównie z politycznej dalekowzroczności Jaruzelskiego i jego współpracowników, a nie ze zmiany kierunku wiatru wiejącego z Kremla.

Książka Kowala nie jest całościową monografią ekipy Jaruzelskiego, rządzącej wszak Polską w latach 1981–1989. Autora interesuje jedynie jej schyłek, a zatem okres rozpoczynający się w okolicach roku 1986. Jest to zatem praca o samym końcu rządów komunistycznych w Polsce, analizowanych ze szczególnej perspektywy, czyli I sekretarza KC PZPR i jego najbliższego otoczenia. Aby odtworzyć sposób myślenia ostatnich władarzy PRL, Kowal wykonał olbrzymią pracę. Nie tylko przedarł się przez pokazałą już literaturę przedmiotu i liczne archiwalia (w tym dotąd niedostępne, jak wspomniana spuścizna Górnickiego), lecz także – i to stanowi największą wartość jego dzieła – przeprowadził rozmowy z ponad dwudziestoma bohaterami wydarzeń z końca lat osiemdziesiątych. Wśród jego rozmówców był też sam gen. Jaruzelski, choć znacznie ciekawsze są licznie cytowane w publikacji wypowiedzi jego bliskiego współpracownika gen. Czesława Kiszczaka. Niektóre z nich z pewnością zainteresują zwolenników tezy, że całość przemian ustrojowych, jakie zachodziły w końcu lat osiemdziesiątych, była dziełem peerelowskich służb specjalnych. Kowal nie stawia takiej tezy, podkreśla jednak trafnie w zakończeniu, że „kolejne etapy polskiej trans-

Paweł Kowal, *Koniec systemu władzy. Polityka ekipy gen. Wojciecha Jaruzelskiego w latach 1986–1989*, ISP PAN – IPN – Wydawnictwo Trio, Warszawa 2012, ss. 524

formacji zostały poważnie naznaczone doświadczeniem »samo-reformy« systemu podjętej przez pierestrojkową ekipę generała”.

Książka Pawła Kowala jest z pewnością jedną z najważniejszych pozycji dotyczących końca reżimu komunistycznego w Polsce. Nie bez znaczenia dla zawartych w niej treści pozostaje fakt, że została napisana przez zawodowego polityka, byłego wiceministra spraw zagranicznych. Tego rodzaju doświadczenia sprawiają, że w wielu przypadkach dostrzega on między wierszami analizowanych dokumentów i relacji to, co mogłoby ująć uwadze historyka pozbawionego innych niż akademickie doświadczeń. Taka perspektywa ma też oczywiście i swoje mankamenty: Kowala bardziej interesuje walka o władzę w ramach wąskiej elity skupionej wokół Jaruzelskiego, mniej zaś procesy zachodzące w aparacie władzy PRL na jego niższych szczeblach. Nie znaczy to jednak, że nie wychodzi w swoich rozważaniach poza obóz rządzący. Przeciwnie, miejscami ma się wręcz wrażenie, że

jest to książka znacznie wykraczająca poza anonsowany w tytule temat. Na przykład liczący blisko dwieście stron rozdział poświęcony Kościołowi katolickiemu jest najbardziej wnikliwym studium tego zagadnienia w odniesieniu do drugiej połowy lat osiemdziesiątych, jakie powstało dotąd w polskiej historiografii. Nie inaczej jest w przypadku rozdziału dotyczącego polityki zagranicznej PRL w tym okresie. Jego uważny czytelnik z pewnością zauważy, że wyszedł on spod ręki człowieka, który ośobiście miał do czynienia z dyplomacją.

Mimo pokaźnych rozmiarów pracy są też w niej oczywiście wątki, które pozostawiają uczucie niedosytu. Dla mnie najważniejszym z nich jest brak... ostatniego rozdziału. Kowal kończy bowiem narrację na omówieniu obrad „okrągłego stołu”. A ekipa Jaruzelskiego funkcjonowała jeszcze – mimo postępującej dekompozycji, którą Kowal dostrzega i omawia – do końca 1990 roku, gdy generał złożył urząd prezydenta. Oczywiście od września 1989 roku, kiedy powstał rząd Mazowieckiego, władza Jaruzelskiego stopniowo kurczyła się, ale właśnie ten proces, podobnie jak bardzo bogaty w wydarzenia okres od kwietnia do sierpnia 1989 roku, powinien stanowić zwieńczenie pracy poświęconej ekipie generała. Jednak i bez tego rozprawa Kowala pozostaje lekturą obowiązkową dla każdego czytelnika zainteresowanego schyłkiem rządów komunistycznych nad Wisłą. 📖

Antoni Dudek

UWAGA KONKURS!

Szanowni Czytelnicy, „Pamięć.pl” to miesięcznik tworzony z myślą o miłośnikach historii najnowszej. Chcemy, aby był tworzony także z pasją, a któż ma więcej pasji niż miłośnik tematu? Dlatego ogłaszamy konkurs na artykuł popularnonaukowy dotyczący historii Polski XX wieku. Zachęcamy do pisania przede wszystkim studentów, uczniów, nauczycieli i wszystkich, którzy interesują się dziejami najnowszymi. Tekst powinien być utworem oryginalnym, dotychczas niepublikowanym, nie dłuższym niż 15 tys. znaków ze spacjami, mieć charakter popularnonaukowy, napisany przystępnie i ciekawie – z myślą o którymś z istniejących działów „Pamięci.pl” bądź jako załączek zupełnie nowego. **Termin nadsyłania artykułów: 31 stycznia 2013 roku. Czekamy na nie pod adresem pamiec@ipn.gov.pl**

Nagrodą główną, oprócz publikacji na łamach naszego pisma (i standardowej umowy autorskiej wraz z honorarium), będzie bon na 30 dowolnie wybranych publikacji IPN do zrealizowania w ciągu roku. Nagrodą za zajęcie II miejsca – bon na 20 publikacji, za III miejsce – 10.

Pełny regulamin konkursu znajdą Państwo na naszej stronie internetowej.

Czytelnicy do piór!